

El monaquisme benedictí a Catalunya

Pare Josep de Calassanç Laplana

El Pare Josep Laplana, monjo benedictí i director del Museu de Montserrat, a principis del 2016 va penjar un seguit d'articles a la seva pàgina de la xarxa social Facebook on explicava els avatars històrics de més de 50 monestirs benedictins catalans. Va acabar la sèrie d'articles amb unes conclusions generals, que transcrivim en aquest document.

Antics monestirs benedictins a Catalunya

Conclusions

1. La fundació dels monestirs benedictins a Catalunya abarca una forquilla cronològica de gairebé tres segles, de finals del 700 al tombant de mileni, és a dir des dels inicis de la Catalunya carolíngia- la Catalunya Comtal- fins a la formació de la confederació catalano-aragonesa - la Catalunya Real-. Els reis catalano-aragonesos ja van donar privilegis a la nova ordre del Cister i, principalment, als grans convents urbans de franciscans i dominics.
2. Geogràficament, els monestirs benedictins es troben en les dues vessants del Pirineu i van descendint fins una mica més avall del Llobregat. La Catalunya Nova és terreny del Cister i dels nous frares mendicants.
3. La fundació dels monestirs benedictins respon a una política d'assentament d'una població en zones deshabitades o poc habitades, i comporta la rompuda de terres pel conreu, la construcció d'edificis i poblats i l'establiment de mercats. El monestirs, i algunes vegades les parròquies, serveixen de motor i referència social i espiritual de la població. Era l'única instància a l'abast de tothom que podia ensenyar a llegir i escriure, i a cantar.

4. La implantació benedictina que succeïa a Catalunya era un simple reflexe del que passava a la resta de l'Europa Carolíngia. Per això sant Benet és Pare d'Europa i podem dir que, com demostra la gran densitat de monestirs benedictins a Catalunya, Catalunya va néixer cristiana i benedictina de l'entramat de parròquies i monestirs.
5. Una altra tret molt característic del monaquisme català és l'acollida de comunitats mossàrabs, la majoria procedents de ponent. Aquestes van trobar refugi i prosperitat a la Catalunya Carolíngia a la qual havien fugit, algunes vegades portant les relíquies insignes del seu monestir. El canvi va comportar obligatòriament per a ells l'adopció del ritu romà, en comptes del vell ritu hispà-visigòtic i l'observança de la regla benedictina en lloc del pacte del monaquisme tradicional visigot.
6. Veiem com uns monestirs prosperen i altres no aguanten més d'una o dues generacions de monjos. Les causes són diverses, però la més probable és la manca de tremp de l'abat i de la comunitat. Ja poden tenir camps i finques en propietat, confirmats per preceptes imperials o papals, que si falla l'esperit el projecte s'ensorra.
7. També pot cridar-nos l'atenció l'afició dels monestirs a constituir-se en senyors feudals. Cal tenir en compte que en la societat medieval o ets feudal o t'infeuden els senyors més poderosos. És a dir, si vols llibertat per decidir el teu gènere de vida sense intromissions estranyes - com exigeix la Regla Benedictina - hauràs de jugar fort, amb les mateixes armes dels oponents per defensar-te. Però això a la llarga esdevé infernal: entres i acceptes com a pròpia una lògica mundana totalment contrària a l'evangeli de Jesús.
8. D'aquí ve l'èxit de les noves ordes mendicants, que tenien prohibit posseir béns en feu, per viure exclusivament en les ciutats de l'almoïna i de la bona voluntat ciutadana, inserits com estaven en la vida comunal. Els monjos, roturadors de terra i civilitzadors de nacions, van considerar al principi que la vida dels mendicants era de mena parasitària, havien de complir les ordres dels ajuntaments i guanyar-se la simpatia dels ciutadans dels que rebien el suport. Per això també els van combatre els rectors: per competència deslleial. Els monjos es van enrocar en els seus vells monestirs convertits en baluards on només regna l'honor de Déu, aliens als canvis socials i de mentalitat, mentre que les altres formes de vida religiosa creixien a l'empara de la vida comunal de les ciutats i universitats. Per això els monestirs van anar decaient a partir del segle XII i XIII, quan els castells van deixar de ser importants i el protagonisme social va recaure en la ciutat.
9. La Reforma Gregoriana, promoguda pel papa Gregori VII (1073-1085), comportava la unificació litúrgica i la total separació de poders en l'Església. Això afectava molt als monestirs, que en la seva gran majoria es trobaven sotmesos als seus poderosos patrons i fundadors laics que investien als abats al seu gust i de vegades venien per diners la dignitat abacial o episcopal (simonia). A finals del segle X eren rars els monestirs que, dient-se benedictins, observaven una

mínima part de la Regla Benedictina. El monestir de Cluny es va erigir en abanderat de la lluita en pro de la Reforma Gregoriana i va suscitar una forta atracció, de manera que altres grans monestirs es van fer filials de Cluny fins a formar una vasta xarxa d'abadies i priorats agregats formant una espessa xarxa o Congregació. Molts dels petits monestirs catalans, de vegades per imposició dels seus mateixos fundadors, van ser agregats a altres grans monestirs cluniacencs francesos (La Grasse, Moissac, Sant Víctor de Marsella, o Cluny directament).

10. Els monestirs massa petits i autònoms rarament poden mantenir la disciplina i una tessitura espiritual elevada; els residents tendeixen a complaure's mútuament i el superior, a condescendir als capricis dels súbdits, de manera que a poc a poc s'instal·len tots en una vida laxa. Per això va sorgir la necessitat d'establir Congregacions o federacions de monestirs amb un règim de visites que indiquen correccions i marquen pautes de superació. Els monestirs grans tenen cura dels més petits o priorats de la seva òrbita, formant Congregació. No obstant això moltes vegades els monestirs majors utilitzaven als petits tutelats per ells com sobreeixidor, als quals catapultaven als individus molestos o díscols, de manera que el remei podia ser pitjor que la malaltia.

11. La gran xacra de la vida monàstica benedictina medieval la va constituir el règim "porcional", és a dir, dividir les rendes del monestir en porcions distribuïdes per a l'administració privada de l'abat i dels principals càrrecs del monestir: dispenser, sagristà, administrador, aposentador, capiscol (mestre de cor), lectoral (encarregat d'estudis) mestre d'escola, i la resta del personal. Els oficis eren vitalicis, i cadascú podia disposar lliurement de la seva porció. La Congregació Claustral Tarraconense va mantenir en els seus estatuts aquesta xacra medieval, encara que amb correccions. Per això van sorgir els moviments de reforma monàstica, impulsats en certa manera per l'exemple i èxit de les noves ordes mendicants, imposant en els monestirs l'absoluta comunitat de béns en caixa comuna i l'abolició de càrrecs vitalicis.

12. Les annexions i mesures correctives proposades per la visita papal i dutes a terme pel rei Felip II en 1593 no van donar resultat, en ser purament disciplinaris sense entrar en el fons de la qüestió, que no era altre que tornar als orígens benedictins fundacionals, anteriors a l'Edat Mitjana, a l'experiència original de Sant Benet: establir uns llocs apartats on viure a fons l'ideal cristià -l'oració de lloança, la comunitat de béns i la fraternitat - amb irradiació a l'exterior.

13. Fixeu-vos que els únics monestirs catalans que van arribar amb vitalitat al segle XIX van ser els reformats de la Congregació de Valladolid: principalment Montserrat, l'únic benedictinisme de Catalunya, amb altres tres monestirs femenins, que ha arribat fins als nostres dies. Els altres monestirs van quedar escombrats per l'exclaustració i els exclaustrats mai van lluitar per tornar-hi. La majoria de monestirs, en quedar deshabitats van ser furiosament saquejats per la gent que es va dedicar al pillatge indiscriminat, arrasant murs i claustres, perquè consideraven que eren coses d'un ignominiós passat feudal ...

14. El govern espanyol presidit per Mendizábal va emetre, el 1835 i 1836, unes lleis de supressió d'ordes religiosos i desamortització de béns eclesiàstics que va significar el cop de gràcia final pel monaquisme a tot Espanya. És veritat que l'acumulació de finques i immobles per part de monestirs i convents, a causa de donacions i testaments, i la seva escassa productivitat era un llast social comú a tot Europa. Però enlloc com a França i Espanya, que copiava al país veí, la desamortització va ser tan radical i inútil. L'Estat va quedar tan pobre i arruïnat com abans i els que es van enriquir van ser els desamortitzadors i els seus amics o persones properes, que van comprar les finques desamortitzades a preu de ganga. En canvi el "josefinisme" d'Àustria i Baviera va obligar als monestirs i convents a exercir un treball d'utilitat pública i els va assignar remuneració a canvi de les propietats agrícoles que van passar a ser comunals o estatals. No era la solució òptima, ja que els monestirs van deixar de ser monestirs per convertir-se en escoles, o centres de climatologia, o coses semblants, però d'aquesta manera almenys es va conservar el patrimoni arquitectònic i artístic, es van salvar les biblioteques medievals i la vida religiosa va continuar prestant un servei espiritual i cultural.